

Mirk Szidónia

CĂSĂTORIILE MIXTE MAGHIARO-ROMÂNE DIN ZĂBALA

Problematica căsătoriilor mixte maghiaro-române a început să fie cercetată pe larg încă de la începutul secolului, atât de către cercetătorii maghiari, cât și de către omologii lor români. Până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, au apărut mai multe lucrări politice pe această temă, iar cercetările existente se refereau mai mult la frecvența căsătoriilor mixte, la câștigurile pierderile produse prin asimilare de către existența acestor căsătorii. Datorită acestei orientări, cercetătorii din ambele tabere considerau căsătoriile mixte un fenomen „îngrijorător“.

Astfel, Dr. Peter Râmneantu, în lucrarea publicată în anul 1937, „*Problema căsătoriilor mixte în orașele din Transilvania în perioada de la 1920–1937*“, propune chiar câteva dispoziții pentru împiedicarea acestor căsătorii. Cercetările acestuia se refereau în special la orașe ardelenesti, iar în demersul său analiza frecvența căsătoriilor mixte între anii 1920 și 1937.¹

Ernő Kállay la rândul său era preocupat mai mult de apartenența etnică a urmașilor acestor căsătorii, pentru că din punctul lui de vedere, numai așa se putea clarifica „lupta biologică“ care se desfășoară între maghiarii și românii din Ardeal. (Kállay 1994)

În perioada de după al doilea război mondial au apărut foarte puține publicații cu această tematică și nu avem la dispoziție prea multe cercetări de etnografie sau sociologie în acest sens. Centrul național de statistică nu a publicat date referitoare la căsătoriile mixte până la recensământul din 1992; aceste date au fost prelucrate de Árpád Varga E. în lucrarea intitulată *Componența națională și confesională a familiilor în România*.²

În lucrarea de față o să prezint rezultatele obținute în urma cercetărilor făcute în Zăbala, la baza cărora au stat atât datele registrelor stării civile și bisericești cât și interviuri realizate la fața locului. Acest demers a urmărit să observe evoluția numărului de căsătorii mixte din Zăbala, comparând numărul de căsătorii mixte din patru perioade distincte: perioada interbelică, perioada celui de-al doilea război mondial, perioada socialismului și în final perioada postdecembristă.

Ca să putem înțelege acest fenomen complex, trebuie să luăm în considerare și situarea geografică a satului, istoria și dinamica demografice locale, ce schimbări majore s-au produs în sat în ceea ce privește compoziția

¹ Râmneantu 1937, 317–338.

² Varga E. 1996.

etnică, care sunt strategiile de conviețuire aplicate de către cele două etnii (în special în ultimul secol) și care sunt factorii care au încetinit sau grăbit destrămarea diferitelor forme de endogamie existente.

Prima menționare privind compoziția naționalităților din Zăbala provine de la recensământul din 1850, în care pe lângă datele referitoare la apartenența confesională, apar și date despre apartenența etnică a locuitorilor satului. Conform acestor date, din 2006 persoane, 1 este maghiar, 1843 sunt secui, 127 români, 32 țigani și 3 alte naționalități.¹ Deși compoziția etnică a satului s-a schimbat destul de mult în cei 150 de ani care au trecut, majoritatea populației a rămas maghiară. Dincolo de etniile menționate anterior, la recensământul din 1910 apar de asemenea și germani, slovaci, ucraineni, croați, sârbi, dar aceste etnii vor dispărea din recensămintele viitoare.²

În prezent, Zăbala este o localitate mixtă, locuită de maghiari, români și țigani, iar în tabelul următor vom urmări evoluția acestor trei etnii, de-a lungul timpului (din 1850 până în 1992):

Anul	Numărul locuitorilor	Maghiari		Români		Țigani	
		nr.	%	nr.	%	nr.	%
1850	2006	1844	91	127	6,33	32	1,59
1880	2425	2109	86	199	8,20	0	
1890	2325	2090	89	226	8,72	0	
1900	2525	2213	87	289	11,4	0	
1910	3166	2650	83	425	13,4	30	0,94
1920	2697	2239	83	452	16,7	0	
1930	2776	2223	80	541	19,4	42	1,51
1941	2757	2269	82	477	17,3	76	2,7
1966	2855	2052	71	798	27,9	0	
1977	3505	2593	73	804	22	103	2,9
1992	3555	2427	68	934	26	190	5,34

Tabel 1. Compoziția etnică a locuitorilor din Zăbala

Modificarea ponderilor comunităților etnice existente – în special scăderea populației maghiare și creșterea populației românești, au ca fundament diferențele dintre ratele de natalitate ale românilor și ale maghiarilor. Privit dintr-o perspectivă mai largă, se poate constata că în secolul XX, evoluția ratei natalității la românii ardeleni a fost mai accentuată decât cea a maghiarilor.³

¹ Recensământul din Ardeal din anul 1850, 1994

² Recensământul din anul 1910 al Țărilor Sfântei Coroane Maghiare, 1912.

³ Varga E. 1992, 131.

Schimbările survenite în plan global în zona Ardealului se datorează și fenomenului migrației, efectele acestui fenomen regăsindu-se în modificarea compoziției etnice a satelor transilvane. De-a lungul timpului, au coexistat două fenomene migraționale cumulate: pe de o parte emigrarea unei părți din populația maghiară, iar pe de altă parte migrația românilor din zone exterioare Transilvaniei.

Cauzele amintite mai sus: diferențele dintre ratele de natalitate și migrațiile populaționale amintite, au condus în timp la modificarea raportului dintre români și maghiari; în cazul nostru, această modificare se observă în dinamica populațională amintită.

Referitor la populația de țigani, menționăm că o parte însemnată a lor se declară maghiari în recensămintele oficiale. Din punctul de vedere al natalității, remarcăm că rata de natalitate a țiganilor este superioară atât românilor, cât și maghiarilor.

Raportat la celelalte două etnii, populația maghiară este în scădere și îmbătrânire, fapt care este adesea resimțit ca o „pierdere populațională“.

Din punct de vedere religios, în sat există în acest moment trei comunități confesionale principale: reformată, catolică și ortodoxă. De asemenea, există și un mic grup de martori ai lui Iehova, dar datorită faptului că acest grup este redus ca pondere, în rândurile ce urmează nu o să ne concentrăm asupra lui. Până înainte de Reformă, locuitorii Zăbalei aparțineau comunității catolice. Convertirea lor la biserica reformată, proces ce a început să se producă la sfârșitul secolului al XVI-lea, a făcut posibil ca în anul 1602, aceștia să preia de la catolici biserica satului (actuala biserică reformată). Pentru credincioșii romano-catolici, familia grofilor Mikes a construit o capelă, pe care mai târziu, Benedek Mikes a dăruit-o (în secolul al XIX-lea), pe locul ei construind actuala biserică catolică.¹

Zăbala a fost și este în continuare un sat preponderent reformat, dar dominanța bisericii reformate s-a atenuat în timp. (vezi tabel 2.)

Ca și în alte localități, întâlnim și aici o anumită omogenitate din punct de vedere al naționalității: maghiarii se împart între comunitățile confesionale reformată și romano-catolică, iar românii fără excepții sunt ortodocși. Datorită faptului că se declară maghiari, țiganii sunt atât reformați, cât și romano-catolici; adesea însă se consideră mai apropiați de biserica reformată, pentru că cea catolică este prea conservatoare (ca reacție la această situație, parohul romano-catolic se luptă să câștige aderenți, și în ultima vreme, din ce în ce mai mulți țigani au început să meargă la biserică). Apartenența la comunitățile confesionale reformată sau catolică a țiganilor bogați este un factor de identificare prin care își pot exprima apartenența la etnia maghiară.

¹ Binder-Cserey, 1993.

Anul	Nrumărul populației	Reformați		Romano-catolici		Ortodocși		Greco-catolici	
		nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
1850	2006	1279	64	597	29	127	6,3	3	0,1
1880	2425	1427	59	788	32	208	8,5	1	0,04
1890	2325	1345	58	751	32	202	8,6	27	13,3
1900	2525	1375	55	857	34	290	11,4	3	0,1
1910	3166	1586	50	1085	34	405	12,7	49	1,5
1930	2776	1214	43	1003	36	531	19,1	3	0,1
1941	2757	1199	43	1038	38	484	17,5	10	0,35
1992	3555	1415	39	1158	33	908	25,5	14	0,39

Tabel 2. Componența confesională a populației din Zăbala

Direcția evoluției raporturilor etnice româno–maghiare se poate cunoaște și prin studierea relațiilor economice, sociale și istorice sau prin analiza proceselor demografice la nivelul satului.

Prima datare despre o colonizare a românilor o avem din 1699, când contele Mikes a adus 23 de familii de români pentru creșterea oilor sale.¹ Literatura de specialitate evaluează în general câte 5 membri în fiecare familie, așadar în 1699, din 23 de familii numărul estimativ al populației românești era de aproximativ 115 persoane. Despre componența etnică a satului, după cum am mai amintit, nu avem date precise până în anul 1850, an în care au fost consemnați 127 de români. Deoarece prima noastră dată (23 familii cu 115 români) este una estimativă, putem presupune că în secolul XVIII. nu s-a petrecut nici o migrație semnificativă, sau dacă totuși a avut loc, atunci diferența a fost asimilată de către maghiari. Creșterea populației românești se datorează migrației familiilor de români (exp. Hagi, Măciucă, Oprea) din mijlocul secolului trecut din județele Brașov, Vrancea și Buzău.

Prin meseriile lor, românii din sat s-au diferențiat categoric de maghiari, dar în aceeași timp au întreținut relații economice cu aceștia; de altfel, în păstrarea identității lor etnice, tipul ocupațional a avut un rol important.²

Prin împărțirea sferei economice – maghiarii se ocupau cu agricultura și meșteșugurile iar românii cu păstoritul – stabilitatea relațiilor intergrupale a fost asigurată, neexistând concurență economică pe aceleași nișe economice.

„Ordinea de producție“ caracteristică satului a început să se schimbe în perioada de după cel de-al doilea război mondial, când, la noua împărțire a pământurilor, românii au primit pentru prima dată pământ arabil. Desfiin

¹ Binder–Cserey, 1993.

² Csoma, 1990, 20.

țarea proprietăților private, colectivizarea, reforma agrară din 1945, au avut și ele un rol important în desființarea vechii ordini de producție; datorită situațiilor amintite, ambele etnii au început să concureze și din punct de vedere economic, pentru aceleași tipuri de resurse. „*Dar dacă populații etnice se străduiesc să se folosească de aceeași resurse, atunci intervine starea de concurență (...), care încurajează eliminarea adversarului.*”¹

Această stare caracterizează dinamica economică existentă în sat, care după 1990 devine din ce în ce mai accentuată. Potrivit noilor legi funciare, populația și-a primit înapoi pământurile, dar „ordinea de producție inițială” nu s-a reinstalat. Între timp, s-a format o elită economică (familiile Oprea, Hagi, Condrea) printre locuitorii de etnie română, iar agricultura a căpătat un rol predominant față de păstorit.

Rolul dominant al maghiarilor în activitățile economice ale satului este în dispariție. Colectivizarea din anii 50–60 a lipsit populația de posibilitatea de independență economică, iar statul și-a putut realiza planul de urbanizare forțată. Mulți tineri maghiari (începutul anilor '60) s-au mutat în orașe (Brașov, Târgu-Secuiesc, Sfântu Gheorghe, Covasna), iar după evenimentele din '89 nu s-au mai întors în Zăbala. Locuitorii vârstnici din sat și-au reprimut pământurile, dar acum nu le mai pot munci. În majoritatea cazurilor, ei le dau „în jumătate” (muncitorii primesc jumătatea producției), dar se mai întâmplă să le mai și vândă românilor tineri; putem considera că parte din evoluția economică a românilor se datorează și acestui fapt.

Prin analiza zonelor de locuire din spațiul satului putem observa că și astăzi cele două etnii se separă categoric. Separarea teritorială s-a produs în primul rând datorită diferențelor ocupaționale, românii s-au stabilit aproape de pădure, de pășuni, în zona numită Felszeg, iar maghiarii în centrul satului, aproape de pământuri (Alszege).

Separarea spațială etnică nu se datorează numai diferențelor ocupaționale amintite, ci și proceselor culturale și sociale, care au contribuit de-a lungul anilor la întărirea diferențelor existente, astfel încât putem considera că între cele două etnii diferențele culturale sunt foarte accentuate. Apartenența la biserica ortodoxă, catolică sau reformată nu înseamnă numai diferență confesională, ci și orientări culturale, valorice sau cutumiare diferite; din culturi, religii și limbi diferite rezultând mentalități radical diferite.

Relațiile între granițele etnice și spațiul de locuire nu se leagă numai de schimbările apărute în sfera economică.² Construirea proceselor etnice în Zăbala au fost definite de schimbările survenite în relațiile dintre minoritate și majoritate, care în societate nu s-au produs în același timp. Am amintit deja că acest proces poate fi analizat concret numai în intervalele temporale amintite, funcție de evoluțiile istorice globale.

¹ Olsac, 1993, 172.

² Olsac, 1993, 171.

În perioada interbelică, populația majoritară a satului o constituia populația maghiară, care a trăit un adevărat șoc în urma procesului de pace – după primul război mondial –, când din condiția de majoritate a ajuns în cea de minoritate. Deși deținea superioritatea economică, viața administrativă a comunei era sub conducere românească. În această perioadă, relația interetnică a fost caracterizată de asimetrie „de drept și administrativ“, în care societatea românească era „superioară“ celei maghiare.¹ În „timpul maghiarilor“, în timpul celui de-al doilea război mondial, situația a redevenit asemănătoare celei din înaintea pactului de la Trianon. Relația dintre majoritate și minoritate a fost caracterizată de o asimetrie și mai accentuată, pentru că maghiarii care au redevenit majoritari dețineau toate resursele societății. După schimbarea puterii din 1945, maghiarii au ajuns într-o situație dezavantajoasă, dar numărul lor a rămas mai mare. Cea mai interesantă perioadă în acest sens este cel din anul 1990 până azi: cele două etnii sunt în proporții asemănătoare, dar cu privire la relația dintre majoritate și minoritate nu putem vorbi despre relații simetrice. Sfera politică este dominată de maghiari (primarul și viceprimarul sunt maghiari), iar pentru români este greu de acceptat ca după 40 de ani, fără modificare a granițelor, să reîntre în starea de minoritate.

Trauma „majorității în minoritate“ dăunează relațiilor dintre cele două etnii, împiedicând să apară căi prin care să fie posibilă „permeabilizarea“ structurilor de relații etnice complexe. Granițele etnice pot cauza conflicte, în cazul în care membrii grupurilor susțin granițele prin tehnici de eliminare: de exemplu dacă limitează relațiile economice dintre grupuri sau îngreunează căsătoriile.

Referitor la alegerea partenerului de viață, putem distinge situații de alegere a partenerului de viață, atât din aceleași comunități (locale, sociale, confesionale și etnice), cât și comunități diferite (endogamie și exogamie). Despre sate sau regiuni cu totul endogame sau exogame nu putem vorbi, ci mai degrabă despre tendințe, care de obicei nu sunt singulare: de exemplu există endogamie local-social, atunci când într-o localitate alegerea partenerului de viață se face din aceeași strat social; sau endogamie social-confesional, când membrii unei comunități confesionale își aleg partenerii din aceeași strat social.

În Zăbala, până la sfârșitul secolului trecut, tendințele endogame mai sus amintite au fost prezente. Datele statistice oficiale, prin care putem urmări atenuarea acestor tendințe ne stau la dispoziție din 1895, deoarece din acest an au început să se noteze, la cerința statului austro-ungar, registrele stării civile. Evoluția aceasta poate fi urmărită în tabelul nr. 3.

¹ Biró Á., 1996, 256

Anul	Numărul căsătoriilor	Unul dintre parteneri e din altă localitate
1895	8	3
1896	30	7
1897	23	12
1898	39	17
1899	25	14
1900	33	19
1901	32	18
1902	14	8
1903	29	17
1904	37	15
1905	29	19

Tabel 3. Proporția partenerilor veniți din alte localități (1895–1905)

La sfârșitul secolului, căsătoriile cu un partener din altă localitate sunt într-o proporție mare, proporție care în timpul secolului XX arată o tendință crescătoare (tabel 4.).

Anul	Numărul căsătoriilor	Unul dintre parteneri e din altă localitate
1910–20	337	142
1920–30	312	152
1930–40	237	92
1940–50	286	103
1950–60	337	171
1960–70	298	204

Tabel 4. Proporția partenerilor veniți din alte localități (1910–1970)

Cu ajutorul datelor, putem reconstitui rețeaua căsătoriilor din sat. Putem constata că Zăbala a alcătuit o unitate endogamă împreună cu satele din împrejurime, cei din Zăbala au ales cel mai adesea parteneri din Pava, Surcea și Târnașfalău. Această rețea a început să se lărgească din anii '60 ai secolului nostru, când tinerii s-au angajat la oraș, deci și posibilitatea de „cunoaștere a lumii“ a crescut.

Despre endogamia socială, datorită faptului că nu există date în registrele stării civile, putem utiliza doar informație furnizată de către subiecți. Din interviurile realizate la fața locului, am aflat că în alegerea partenerului de viață (cel puțin până la primul război mondial), o importanță mare o avea originea socială a partenerului. Rădăcinile familiei nu numai că erau apreciate, ba chiar erau interzise căsătoriile în care partenerii erau de origini sociale diferite.

Apartenența confesională a fost decisivă mult timp în alegerea partenerului de viață, dar la sfârșitul secolului XIX, mare parte a căsătoriilor erau deja mixte din punct de vedere confesional. (Tabel 5.)

Anul	Numărul căsătoriilor	Numărul căsătoriilor mixte
1895	8	5
1896	30	9
1897	23	10
1898	39	15
1899	25	8
1900	33	12
1901	32	15
1902	14	5
1903	29	9
1904	37	15
1905	29	12

Tabel 5. Căsătoriile mixte confesionale (1895–1905)

Deoarece maghiarii și românii aparțin comunităților confesionale diferite, endogamia confesională a împiedicat un timp îndelungat evoluția căsătoriilor mixte. În aceste cazuri exogamia confesională însemna și exogamie etnică.

În Zăbala, începuturile căsătoriilor mixte maghiaro-române datează de la începutul secolului trecut, dar prima menționare a unei căsătorii mixte datează din anul 1896.

În perioada interbelică, procentul căsătoriilor mixte era scăzut, reprezentând doar 3,44% din totalul căsătoriilor din sat. Este de reținut însă raportul dintre parteneri în ceea ce privește naționalitatea și sexul. Putem vedea că numărul românilor care s-au căsătorit cu unguroaice este mai mare decât al maghiarilor care s-au căsătorit cu românce. (Tabel 6-7.)

Afirmând acest lucru nu mă bazez numai pe datele statistice, ci și pe interviurile realizate la fața locului, din care putem afla opiniile membrilor celor două comunități referitoare la această temă. Membrii ambelor comunități subliniază că majoritatea căsătoriilor sunt influențate în primul rând de situație materială. Inițial, comunitatea maghiară condamna mult mai sever maghiarii care se căsătoreau cu românce, decât o făcea comunitatea română; românii acceptau însă parteneri indiferent de naționalitate, deoarece căsătoriile cu maghiari reprezentau adesea o creștere economică (am amintit anterior că sfera economică era dominată de către maghiari).

Anul	Total	Numărul căsătoriilor etnice mixte	Naționalitatea bărbatului maghiar	Naționalitatea bărbatului român
1920	22	–	–	–
1921	27	2	1	1
1922	29	2	–	2
1923	37	–	–	–
1924	32	1	–	1
1925	28	3	2	1
1926	40	2	–	2
1927	20	1	–	1
1928	32	1	1	–
1929	33	–	–	–
1930	34	–	–	–
1931	27	1	–	1
1932	28	1	–	1
1933	15	1	–	1
1934	32	1	–	1
1935	34	1	1	–
1936	25	–	–	–
1937	25	2	1	1
1938	20	–	–	–
1939	12	–	–	–

Tabelul 6. Distribuția pe naționalități a bărbaților în căsătoriile etnice mixte (1920–1939)

Numărul căsătoriilor	Căsătorii mixte etnic		Naționalitatea bărbatului: maghiar		Naționalitatea bărbatului: român	
	nr.	% în totalul căsătoriilor	nr.	% în totalul căsătoriilor mixte	nr.	% în totalul căsătoriilor mixte
552	19	3,44	6	31,5	13	68,42

Tabelul 7. Procentajul naționalității bărbaților în căsătoriile mixte (1920–1939)

Putem obține de asemenea informații interesante comparând raporturile dintre sex, naționalitatea și originea soților.

În perioada cercetată, șapte din cei 13 bărbați care au oficiat căsătorii mixte sunt „străini”, adică din altă localitate. (Tabelul 8.) Luând în considerare localitatea de origine (de regulă așezări de peste Carpați), putem constata că exogamia locală apare în proporție mult mai mare în cazul căsătoriilor mixte decât în cel al totalului de căsătorii.

Anul	Parteneri din altă localitate	Soț maghiar	Soț român	Soție maghiară	Soție română
1920–40	12	3	7	2	–

Tabelul 8. Proporția partenerilor proveniți din altă localitate pe baza sexului și a naționalității (1920–1939)

În timpul celui de-al doilea război mondial („în timpul maghiarilor“ – 1940–1944) s-a înregistrat doar o singură căsătorie mixtă, în care bărbatul era de naționalitatea română iar femeia unguroaică. (Tabelul 9.) Scăderea excesivă a numărului de căsătorii mixte s-a datorat pe de o parte migrării intensive, pe de altă parte izolării populației maghiare majoritare, cauzată de complexul minoritar, deoarece: *„...minoritatea retrăiește istoria insultelor, impresia trăirii trecutului, chiar și imaginea viitorului se clădește din crize, și dorește să schimbe dezavantajele apărute de pe urma acestei situații în prezent.”*¹

Anul	Numărul căsătoriilor	Căsătorii mixte etnic	Soțul maghiar	Soțul român
1940	16	1	–	1
1941	51	–	–	–
1942	26	–	–	–
1943	18	–	–	–
1944	16	–	–	–

Tabelul 9. Divizarea naționalității soților în cadrul căsătoriilor mixte etnic (1940–1944)

În perioada de după al doilea război mondial, aproape că s-a dublat procentul căsătoriilor mixte față de perioada de dinainte de război: de la 3,44% la 5,64% (tabelul 7. și 10.).

Urbanizarea forțată, axată pe dezvoltarea industriei a determinat o mobilitate ridicată; tineretul din sat a fost privat de posibilitățile de existență anterioare și a fost silit să migreze în centre urbane. Majoritatea tinerilor maghiari din Zăbala s-a și stabilit în orașe, dar românii au ales naveta zilnică. Referitor la orientarea către centrele urbane, maghiarii s-au orientat către Târgu-Secuiesc, iar românii spre Covasna, unde încă de pe atunci ponderea românilor era mai ridicată.

Dintre cele două tipuri de căsătorii mixte posibile – ungar cu româncă și român cu unguroaică – varianta a doua este și astăzi cel mai des întâlnită (există o ușoară diferență în acest sens – tabelele 10. și 11.). De asemenea, migrarea unor români în Zăbala a influențat ponderea căsătoriilor mixte (au venit mai mulți bărbați decât femei).

¹ Gergely, 1997, 20.

Anul	Numărul căsătoriilor	Căsătorii mixte etnic	Bărbat maghiar	Bărbat român
1945	23	–	–	–
1946	26	1	–	1
1947	24	–	–	–
1948	38	–	–	–
1949	33	3	–	3
1950	31	2	1	1
1951	37	–	–	–
1952	41	1	–	1
1953	36	2	1	1
1954	30	1	–	1
1955	32	2	1	1
1956	34	3	3	–
1957	30	1	1	–
1958	33	1	–	1
1959	25	1	–	1
1960	39	1	–	1
1961	32	2	2	–
1962	34	6	–	6
1963	29	2	1	1
1964	33	–	–	–
1965	27	2	–	2
1966	28	3	1	2
1967	21	2	–	2
1968	27	1	1	–
1969	31	–	–	–
1970	36	3	3	–
1971	32	1	1	–
1972	36	2	–	2
1973	30	2	1	1
1974	27	2	2	–
1975	31	3	1	2
1976	29	–	–	–
1977	39	2	–	2
1978	28	3	2	1

1979	28	1	1	–
1980	34	1	1	–
1981	25	4	2	2
1982	27	–	–	–
1983	26	5	4	1
1984	24	–	–	–
1985	40	5	3	2
1986	29	1	1	–
1987	20	1	1	–
1988	23	2	1	1
1989	28	2	1	1

Tabelul 10. Distribuția bărbaților (pe baza naționalității) în căsătoriile mixte (1945–1989)

Numărul căsătoriilor	Căsătorii mixte		Bărbat maghiar		Bărbat român	
	nr.	% în totalul căsătoriilor	nr.	% în totalul căsătoriilor mixte	nr.	% în totalul căsătoriilor mixte
1366	77	5,64	34	44,1	43	55,8

Tabelul 11. Procentajul naționalității bărbaților în căsătoriile mixte etnice (1945–1989)

Procentajul partenerilor de proveniență „străină“ este cu ceva mai scăzută ca în prima perioadă cercetată (tabelul 12.), dar proporția naționalității partenerilor arată o tendință diferită: jumătate din „străini“ sunt femei de naționalitate română, ce poate fi explicat tot prin migrații. Trebuie menționat însă faptul că pentru membrii ambelor grupuri etnice, apartenența naționalității are un rol foarte important în alegerea partenerului, existând interdicții severe în acest sens.

Anul	Partenerii „străini“	Maghiar	Român	Unguroaică	Româncă
1945–89	40	4	13	5	18

Tabelul 12. Divizarea partenerilor pe baza sexului și naționalității (1945–1989)

În perioada de după evenimentele din 1989, procentajul căsătoriilor mixte arată o tendință descrescătoare: de al 5,64%, la 4,2% (tabelul 11. și 14.) Proporția celor două tipuri de familie mixtă (etnic) s-a inversat, cele cu componentă soț maghiar, soție româncă sunt preponderente (tabelul 13. și 14.) În această perioadă „spațiul de locuire“ a ambelor etnii se reconfigurează, iar sistemul de relații majoritate–minoritate se redefinește. Schimbările survenite în societate se manifestă împreună cu schimbările în ceea ce privește modul de trai, iar în alegerea partenerului naționalitatea are din ce în ce mai mică importanță, accentul punându-se pe statusul economic.

Anul	Numărul căsătoriilor	Căsătorii mixte	Bărbatul maghiar	Bărbatul român
1990	21	1	1	–
1991	27	1	1	–
1992	28	1	1	–
1993	21	2	–	2
1994	33	–	–	–
1995	24	2	1	1
1996	34	1	1	–
1997	26	1	1	–

Tabelul 13. Distribuția naționalității bărbaților în căsătoriile mixte

Nr. căsătoriilor	Căsătoriile mixte		Bărbatul maghiar		Bărbatul român	
	Anul	nr.	% în totalul căsătoriilor	nr.	% în nr. căsătoriilor mixte	nr.
214	9	4,2	6	6,6	3	3,3

Tabelul 14. Procentajul naționalității bărbaților în căsătoriile mixte

Anul	Partenerii „străini“	Maghiar	Român	Unguroaică	Româncă
1990–97	5	–	1	1	3

Tabelul 15. Procentajul partenerilor „străini“ în căsătoriile mixte

„Pentru menținerea comunității etnice și pentru păstrarea unității organice, pe lângă atașamentul pentru cultură și limbă proprie, este indispensabil atașamentul față de *connubiem* (căsătorie) și *commesalias* (activitate comună). Fără acestea, grupurile etnice, națiunile, minoritățile naționale, se descompun și se integrează în mediul lor înconjurător.”¹ Iar îndepărtarea de la grupul etnic prin căsătorie, poate duce la abandonarea culturii și a limbii proprii.

Pe baza cercetărilor efectuate în Zăbala, se poate constata că persoanele care aleg căsătorii mixte sunt femei și dintre acestea, în special cele de naționalitate maghiară.

În prezent, cele două tipuri de familii mixte – bărbat maghiar cu româncă și român cu ungueroaică – figurează în proporții aproape identice. În ambele cazuri se impune un model de comportament patriarhal, adică în cazul bărbaților, indiferent de naționalitate, nu putem vorbi despre schimbarea culturii sau a limbii în urma căsătoriei. Nu renunță nici la religie, nici la limba maternă, și cu toate că își mențin identitatea, în cazul urmașilor nu îi

¹ Fábíán, 1994, 27.

dau acesteia prea multă atenție acesteia (acest lucru se poate observa în cazul bărbaților de etnie maghiară).

Femeile sunt mai puțin legate de naționalitate și de religie. Cercetând cazurile existente am ajuns la concluzia că majoritatea femeilor maghiare renunță la ele, dar acest comportament este similar și în cazul româncelor. În acest raport identitar, un rol important îl are însă și apartenența la etnia majoritară în stat.

În cazul căsătoriilor mixte din Zăbala, în 80% din cazurile de bilingvism, putem vorbi despre bilingvism unilateral.¹

Pe parcursul cercetării identității copiilor născuți din familii mixte, nu am reușit să stabilesc tendințe generale, deoarece în fiecare caz factorii decisivi sunt alții. Formularea identității etnice este influențată natural de relația părinților cu limba lor maternă, mediul mai coercitiv sau necoercitiv, apartenența confesională, sexul și naționalitatea.

În continuare o să prezint procese de autoidentificare la copii din familii mixte.

În primul caz am ales o familie în care naționalitatea tatălui este maghiară, a mamei română, tatăl este de religie reformată, mama ortodoxă. Cununia s-a ținut în biserica reformată, s-au născut doi copii, un băiat și o fată. Ambii părinți și-au păstrat religia și copiii au moștenit religia părintelui de același sex. Comunicarea în familie este bilingvă, tatăl vorbește cu copiii în limba maghiară, mama în limba română. Părinții folosesc între ei limba română. Cei doi părinți au creat condiții ca urmașii lor să dispună de un bilingvism ideal. La nașterea copiilor, au decis la ce școală îi vor înscrie (ceea ce privește limba de predare): pe băiat la școală cu predare în limba maghiară, pe fetiță într-una cu limbă română. Alegerea școlii a avut urmări însemnate privitoare nu numai la bilingvismul copiilor, ci și la formarea identității lor etnice.

Până la vârsta de școlarizare, la copii s-a format deja un fel de „conștiință de familie“, conștiința teritoriului locuit, precum și conștiința apartenenței la națiune. Faptul că tatăl este maghiar, mama româncă și acasă comunică în două limbi le-a părut natural până când au avut mai multe posibilități de comparare și au conștientizat că există și familii în care părinții amândoi sunt de aceeași naționalitate.

După conștientizarea asemănărilor și deosebirilor, au trebuit să se decidă cărui grup etnic aparțin și în care grup se pot include. Până la urmă, sub influența părinților și a bunicii, au acceptat autodefiniția „pe jumătate maghiar, pe jumătate român“, dar pe parcursul anilor, datorită mediilor de socializare diferite, au apărut diferențe semnificative: deoarece băiatul a frecventat școala maghiară, a învățat să scrie și să citească ungurește, prietenii lui sunt maghiari, în timp ce ai fetei sunt români. Mediul în care și-au petrecut marea parte a timpului liber a influențat și alegerea partenerului

¹ Péntek, 1996, 223.

de viață, deoarece băiatul s-a căsătorit cu o unguroaică iar fata cu un român. În prezent, nici unul dintre ei nu se consideră „pe jumătatea maghiar și pe jumătatea român”: băiatul se autodefinește maghiar, specificând că mama lui este româncă, iar fata româncă, spunând că tatăl ei este maghiar.

În cazul al doilea, componența etnică a familiei este inversă față de cea anterioară, soțul este român iar soția este unguroaică. Căsătoria s-a oficiat după ceremonia ortodoxă, pe parcursul căreia soția a renunțat la religia romano-catolică și s-a convertit la ortodoxism. Din căsnicie s-au născut doi băieți și amândoi poartă nume românesc și sunt de religie ortodoxă.

Limba comunicării în familie este limba română. Mama nu a învățat copiii să vorbească limba ei maternă, iar ceea ce știu din maghiară se datorează bunicilor. Pe parcursul timpului, nu au existat probleme de autodefinire și copiii s-au autodefiniți ca români. Au conștientizat naționalitatea maghiară a mamei dar pe parcursul educației nu s-au realizat identificări cu spațiul cultural sau etnic maghiar.

Amândoi băieții au frecventat școli cu limbă de predare română, au prieteni români, nu țin legătura cu maghiari și se consideră români.

De asemenea, construirea identității copiilor născuți din căsătoriile mixte etnic depinde și de faptul dacă părinții sunt descendenți sau nu din familii mixte. Pentru a fi mai sugestiv, o să prezint câteva astfel de cazuri:

Primul caz, când tatăl provine dintr-o familie mixtă cu tată român și mamă unguroaică, copilul moștenește numele, naționalitatea și religia tatălui. În cazul în care soția lui va fi unguroaică, copiii învață ambele limbi iar identitatea lor va fi „bi-etnică”.

Dacă tatăl tatălui este maghiar (mama româncă) și mama este româncă, este puțin probabil ca identitatea copiilor să fie maghiară.

În cazul în care mama provine dintr-o familie mixtă cu tată român, numele va fi românesc, religia și limba vor fi moștenite de la mamă (dacă aceasta nu s-a convertit). Dacă se căsătorește cu un maghiar, copiii vor fi de naționalitate maghiară, dacă se căsătorește cu un român, atunci vor fi de naționalitate română.

Am întâlnit de asemenea un caz în care mama tatălui este unguroaică și mama româncă. Deși are nume maghiar, limba maternă este limba română și este de religie ortodoxă. Căsătorindu-se cu român, copiii vor avea identitate de român, sau căsătorindu-se cu maghiar, vor fi maghiari.

Pe baza celor de sus putem observa că problematica identității este foarte ramnificată și se poate examina din mai multe puncte de vedere. În urma analizelor proprii, putem considera că deși nu se poate generaliza întotdeauna, observațiile empirice pot aduce elemente importante care să reconstruiască procesul mai general de autoidentificare.

Cercetarea proceselor etnice maghiaro-române la nivelul familiei face posibilă urmărirea atitudinilor și comportamentelor celor două etnii. Se pot analiza opțiunile valorice, influențele reciproce, precum și schimbările temporale din sistemul lor de relații. În cazul localității Zăbala, putem vorbi

de o conviețuire care a durat mai mult de o sută de ani, pe parcursul căreia au apărut procese diferite și s-au structurat grupări și coeziuni etnice interesante. Cercetând evoluția căsătoriilor mixte în patru perioade distincte, am putut constata că în cea mai mare parte, căsătoriile mixte au apărut în perioada comunismului (1945–1989). După 1989, acestea nu au dispărut, dar se poate constata un declin al numărului lor. Nu știm dacă scăderea ponderii căsătoriilor mixte are vre-o explicație care să se regăsească în coerciții din partea grupurilor etnice amintite, deoarece datorită situației economice generale, criteriul matrimonial determinant este criteriul economic și mai puțin cel etnic.

BIBLIOGRAFIE

BARTH, Fredrik

1996 Régi és új problémák az etnicitás elemzésében. (Probleme vechi și noi în analiza etnicității) In.: *Regio*, 1. 3–25.

BARTHA, Elek

1984 Etnikus különbségek és a vallások integráló ereje. (Diferențe etnice și puterea de integrare a religiei) In.: *Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon*. (Szerk.: Kunt E. – Szabadfalvi J. – Viga Gy.) Miskolc, 97–102.

1991 A vallás és a nemzeti kisebbségek néprajzi kutatása. (Cercetarea etnografică a minorităților religioase și naționale) In.: *Nemzetiség – Identitás*. (Red.: Eperjessy E. – Krupa A. – Ujváry Z.) Békéscsaba–Debrecen, 47–50.

1992 *Vallásökológia*. (Ecologia religiei) Debrecen

BINDER, Pál – CSEREY Zoltán

1993 Zabola. (Zăbala) In.: *Háromszék*, II.13.

BÍRÓ Á., Zoltán

1996 A megmutatkozás kényszere... (Constrângerea manifestării...) In.: *Egymás mellett élés. A magyar–román, magyar–cigány kapcsolatokról*. Csíkszereda. 247–283.

CSEPELI, György

1987 *Csoporttudat–nemzettudat*. (Identitate grupată – identitate națională). Budapest

1993 *A meghatározatlan állat*. (Animalul indefinibil) Budapest

CSOMA, Zsigmond

1993 A hagyományos gazdálkodási kép és etnikai azonosságtudat a Kárpát-medencében. 18–19. század. (Imaginea agriculturii tradiționale și identitatea etnică în Bazinul Carpatic. Secolele XIX–XX.) In.: *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve*. 1. Kolozsvár. 7–24.

FÁBIÁN, Ernő

1994 *Az értelem keresése*. (Căutarea rațiunii) Budapest

GERGELY A., András

1997 *Kisebbség, etnikum, regionalizmus*. (Minoritate, etnie, regionalism) Budapest

HÁROMSZÉK VÁRMEGYE EMLÉKKÖNYV

1899 *Magyarország ezeréves fennállása ünnepére*. (Cu ocazia serbării Mi-leniului) Sepsi-Szent-György

HERDER, J. G.

1978 *Eszmék az emberiség történetének filozófiájáról és más írások*. (Idei despre filozofia istoriei omenirii și alte) Budapest

IMREH, István

1979 *Erdélyi hétköznapiak 1750–1850. Társadalom és gazdaságtörténeti írások a bomló feudalizmus időszakából*. (Zile cotidiene în Transilvania) Bukarest

JAROVINSZKIJ, Alekszandr

1994 Gyermekkori kétnyelvűség: hátrány vagy előny? (Bilingvism timpuriu: dezavantaj sau avantaj?) In.: *Regio*, 4. 66–76.

1996 Internyelv és gyermekkori kétnyelvűség. (Interlimbă și bilingvism timpuriu) In.: *Nyelv, nyelvész, Társadalom* (Red.: István Terts). Pécs, 135–142.

KÁLLAY, Ernő

1994 Magyar–román vegyesházasságok négy erdélyi községben. (Căsătorii mixte maghiaro–române în patru comune transilvănene) In.: *Hitel*, 3. 149–162.

KEMÉNYFI, Róbert

1996 Etnikai térszerkezeti vizsgálatok multietnikus települések néprajzi kutatásában. (Cercetarea structurilor de spațiu etnic în examinarea etnografică a așezărilor multietnice) In.: *Regio*, 4. 120–133.

KISS, Jenő

1995 *Társadalom és nyelvhasználat*. (Societate și uz lingvistic) Budapest

KÓSA, László

1990 *Paraszti polgárosulás és a népi kultúra táji megoszlása Magyarországon* (1880–1920) (Civilizație și cultură populară în Ungaria 1880–1920). Debrecen

1996 *Nemesek, parasztok, polgárok*. (Nobili, țărani, burghezi) Debrecen

KÜRTI, László

1996 Interetnikus kapcsolatok: elméleti kérdések és problémák a kulturális antropológia köréből. (Relații interetnice: întrebări teoretice și probleme în antropologia culturală) In.: *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei* (Szerk.: Katona J. – Viga Gy.). Miskolc. 39–58.

MAGYAR NÉPRAJZI LEXIKON

1977–1982. 1-5. Red.: Gyula Ortutay. Budapest
Enciclopedie etnografică maghiară

A MAGYAR SZENT KORONA ORSZÁGAINAK 1910. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁSA

1912. Budapest
Recensământul țărilor sfintei coroane maghiare

NIESSEN, James

1991 Vallás és nemzetiség Erdélyben a századfordulón. (Religie și naționalitate în Transilvania de la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru) In.: *Regio*, 3. 19–47.

OLZAK, Susan

1993 Etnikai konfliktusok elemzési stratégiái. (Strategii de analiză a conflictelor etnice) In.: *Regio*, 1. 159–182.

ORBÁN, Balázs

1868 *A Székelyföld leírása. Történelmi, régészeti, természetrajzi s népismereti szempontból.* (Descrierea istorică, arheologică, geografică și etnografică a Secuimii.) Pest

PÉNTEK, János

1996 Aszimmetriatényezők a kollektív kétnyelvűségben. (Factori de asimetrie în bilingvismul colectiv) In.: *Nyelv, nyelvész, társadalom.* (Red.: István Terts). Pécs. 219–224.

RÂMNEANTU Petru

1937 Problema căsătoriilor mixte în orașele din Transilvania în perioada de la 1920–1937. In.: *Buletinul eugenic și biopolitic*, 10–12. 317–338.

SZILÁGYI N., Sándor

1990 Szempontok a nemzettudat lélektanához. (Puncte de vedere în psihologia identității) In.: *Korunk*, 9. 1102–1116.

UJVÁRY, Zoltán

1991 Identitás és etnikum. (Identitate și etnie) In.: *Nemzetiség és identitás* (Red.: Eperjessy E.–Krupa A.–Ujváry Z.). Békéscsaba–Debrecen. 13–17.

1993 Kapcsolatok és párhuzamok. (Interferențe și paralelisme) Debrecen
1996 Az interetnikus kapcsolatok kérdései a Kárpát-medencében. (Problematika relațiilor interetnice în Bazinul Carpatic) In: *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei* (Szerk.: Katona J.–Viga Gy.). Miskolc. 25–29.

VARGA E., Árpád

1992 Népszámlálások a jelenkori Erdély területén. (Recensământe recente în Transilvania) Budapest
1996 A családok nemzetiségi és felekezeti összetétele Romániában az 1992-es évi népszámlálás eredményei alapján (Componenta națională și confesională a familiilor din România). In.: *Regio*, An. VII. nr. 3. 81–139.